

**Eline van der Net**

Eline van der Net is lid van de directie van CINOP.

E-mail: ENet@cinop.nl

**Ellen Hanselman**

Ellen Hanselman is eveneens lid van de directie van CINOP.

E-mail: EHanselman@cinop.nl

Internationalisering in het middelbaar  
beroepsonderwijs

# Motor voor innovatie en kwaliteit van opleiden

**Het middelbaar beroepsonderwijs internationaliseert volop, getuige bijvoorbeeld het grote aantal mbo-studenten die in het kader van hun stage in het buitenland verblijven. Een internationale oriëntatie is ook voor beroepen op mbo-niveau belangrijk. Mede op basis van interviews met 23 bestuurders van mbo-instellingen die internationalisering hoog in het vaandel hebben staan, brengen Eline van der Net en Ellen Hanselman de stand van internationalisering in het mbo in kaart.**

De arbeidsmarkt waartoe het mbo opleidt, is volop in beweging. Denk aan de brede toepassing van technologie in vormen als artificiële intelligentie en robotisering. Veel taken die nu door mensen worden uitgevoerd, zullen worden overgenomen door machines. Hierdoor zullen banen ingrijpend veranderen of zelfs verdwijnen. Ook zullen er compleet nieuwe functies ontstaan. Zo constateert het Rathenau Instituut dat het vrijwel zeker is dat routinematig werk op een laag opleidingsniveau meer en meer zal worden uitgevoerd door machines; alleen niet-routinematig werk blijft over, bijvoorbeeld dat van metselaars of kappers (Van Est, 2015). Althans voorlopig, aange-

zien inmiddels ook routinematig werk op middelbaar niveau, zoals administratief werk, door de technologie wordt overgenomen. Dit betekent veel voor de beroepen waarvoor het mbo opleidt en voor de mbo-studenten. Mbo-instellingen moeten kennisnemen van die ontwikkelingen om opleidingen relevant te houden. Dan helpt het dat dat mbo-instellingen, die in verbondenheid met het regionale bedrijfsleven voorzien in de behoefte aan goed opgeleide medewerkers, dit contact kunnen benutten om van die ontwikkelingen kennis te nemen. Dat maakt het mogelijk dat medewerkers en studenten met de ontwikkelingen mee kunnen bewegen.

## De wereld wordt kleiner

Maar er is meer aan de hand. Een belangrijk fenomeen waar het onderwijs en de arbeidsmarkt mee te maken hebben, is dat – voortgedreven door technologische ontwikkelingen en economische belangen – mensen wereldwijd steeds meer verbonden raken. De wereld wordt steeds kleiner, we worden op allerlei vlakken afhankelijker van elkaar. Zo heeft ook de bakker in het dorp te maken met Europese wetten en regels inzake voedselveiligheid, hebben kleine lokale winkels (online) klanten van over de hele wereld en kopen lokale ambachtsslui hun basismaterialen in aan de andere kant van de wereld.

De spreekwoordelijke kleinere wereld moet ook betekenis krijgen voor een van de kerntaken van het mbo: het *opleiden tot deelname aan de maatschappij*. Voor deze persoonsvorming is een breder perspectief dan een oriëntatie op de eigen regio gewenst. Begrip voor andere culturen en leren omgaan met diversiteit in de internationale samenleving spelen ook binnen de school, het

stagebedrijf en in de sociale omgeving van de mbo-student. Een wereldwijd perspectief op het beroep en aandacht in het onderwijs voor diversiteit dragen, net als burgerschapsonderwijs en taal- en cultuuronderwijs, bij aan een brede kwalificering en een brede maatschappelijke voorbereiding van mbo-studenten.

## Praktijk

In de praktijk blijkt internationalisering een vlieg-wiel functie te hebben en geeft het een *boost* aan professionalisering van docenten en innovatie van opleidingen. Er zijn tal van mogelijkheden om studenten, docenten en regionale leerbedrijven aan mooie internationale leerervaringen te helpen. Op dit moment gaat jaarlijks gemiddeld zo'n 7% van de ongeveer 492.000 mbo-studenten naar het buitenland. Dat lijkt weinig, maar is vergeleken bij andere landen indrukwekkend. En zo'n buitenlands verblijf is dan nog maar een van de vele internationale ervaringen die een student in het mbo kan opdoen. Er is ook tweetalig onderwijs, er zijn *virtual classrooms*, bezoeken van studenten of delegaties



van professionals uit andere landen, vakgerichte internationale netwerken, internationale skills- of beroepenwedstrijden, en een aanbod van internationaal georiënteerde keuzedelen die een student kan volgen, en de mogelijkheid om stage te lopen in internationaal georiënteerde bedrijven in de eigen regio.

Bestuurders die de meerwaarde hebben ervaren, denken overigens dat de lat nog wel hoger kan, dat ambities verder mogen reiken. Ze vinden dat uiteindelijk iedere mbo-student internationaal competent moet zijn na het afronden van zijn opleiding en bij voorkeur ten minste een buitenlandervaring moet hebben opgedaan. In het mbo hebben veel bestuurders de laatste jaren belangrijke stappen gezet om internationalisering een vaste plaats in hun school te geven. Maar ook al erkent een groeiend deel van de mbo-sector het belang van internationalisering, toch kan nog lang niet elke student of opleiding ervan profiteren. De mate waarin internationalisering is ingebed in het beleid van scholen, verschilt daarvoor nog te sterk. Verbreding en verdieping zijn nodig. De vraag van dit moment is dan ook: hoe krijgt een internationale oriëntatie een plek in het beleid van alle mbo-scholen?

### Metten van de impact van internationale ervaringen

Om sceptici van de meerwaarde van internationalisering te overtuigen, kan het helpen de impact ervan zichtbaar te maken. In termen van het vertellen over ervaringen is dat niet zo lastig, maar hoe kun je de impact op de kwaliteit van het onderwijs en op de ontwikkeling van studenten in beeld brengen? Om nog maar niet te spreken van de methodologische paradox dat hoe meer internationalisering geïntegreerd is in het schoolbeleid en de dagelijkse schoolpraktijk, hoe lastiger het is om de impact van afzonderlijke activiteiten aan te tonen. Welk effect kun je aan welke activiteit toeschrijven? Dat is lastig. Daarom beperken instellingen zich vaak tot het in beeld brengen van kwantita-

tieve opbrengsten, zoals het tellen van het aantal studenten en medewerkers dat in een schooljaar voor een stage naar het buitenland is gegaan.

Toch kan de impact van internationalisering wel degelijk zichtbaar worden gemaakt. Gesprekken en evaluaties bevestigen dat internationale leerervaringen bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling van studenten en dat ze vaardigheden ontwikkelen die ze daarna veelvuldig inzetten [zie kader: *21e-eeuwse vaardigheden*]. Sibrich Wijnia, finalist bij de *Mobility Award 2019*: “Door mee te gaan [met een buitenlandse stage] verlegde ik mijn grenzen, zowel letterlijk als figuurlijk.” Studenten geven aan dat ze met meer zelfvertrouwen terugkomen, zelfstandiger kunnen werken en gemakkelijker contacten leggen. “Ik kwam met meer zelfvertrouwen terug”, aldus Sjoerd Holsthoorn, eveneens finalist bij de *Mobility Award 2019*. Impact kan vooral met behulp van kwalitatieve methoden zichtbaar worden gemaakt. Door middel van *storytelling*, het verzorgen van presentaties, het verspreiden van verslagen, het voeren van gesprekken en ruimte geven voor reflectiemomenten; activiteiten die de betrokken studenten als zeer inspirerend ervaren. En ze werken aanstekelijk: anderen die de enthousiaste verhalen horen, willen daarna zelf ook een internationale ervaring opdoen: “Na verschillende presentaties op school over een buitenlandstage, begon het mij heel erg leuk te lijken. Als je echt iets wilt bereiken, is het de moeite waard om het te proberen”, schrijft Manon Witjes, winnaar van de *Mobility Award 2019*.

#### 21e-eeuwse vaardigheden

Jaren geleden heeft de OECD het initiatief genomen om, geïnspireerd door de snelle technologische ontwikkelingen die zich niet storen aan de grenzen van beroepen, een lijst met vaardigheden op te stellen die iedereen voor het leven in de 21e eeuw nodig heeft. 21e-eeuwse vaardigheden zijn in de

kern generiek en worden vaak ingedeeld in een beperkt aantal categorieën: 1) leef- en carrièrevaardigheden, 2) leer- en innovatievaardigheden, en 3) informatie-, media- en technologievaardigheden. Deze vaardigheden worden breed gedefinieerd. Zo kent creativiteit niet alleen een kennis- en vaardighedencomponent, maar ook 'openstaan voor nieuwe en waardevolle ideeën', en 'mislukking zien als mogelijkheid om te leren'.

De vraag die minder vaak wordt beantwoord is hoe iemand die vaardigheden kan ontwikkelen. Niet uit een boekje. Wel door zich in (leer)omgevingen te begeven die een beroep doen op die vaardigheden. Met name nieuwe leeromgevingen hebben dit effect, wat betekent dat de waarde van internationale leeractiviteiten enorm toeneemt.

Al met al blijkt naar het buitenland gaan een krachtige stimulans voor de persoonlijke ontwikkeling van studenten. Ze geven aan dat een internationale ervaring hen zelfvertrouwen heeft gegeven, hun zelfstandigheid heeft vergroot en hun oriëntatie verbreed. Ze kunnen in een onbekende omgeving 'overleven'. Na een internationale ervaring hebben studenten vaak de behoefte hun kennis en vaardigheden nog verder te ontplooien omdat ze meer blijken te kunnen dan ze eerder – van zichzelf – dachten. Anders gezegd, studenten ontwikkelen een basisattitude die hen de zekerheid geeft dat ze ook in de toekomst mee kunnen bewegen met ontwikkelingen die ze nu nog niet kunnen overzien; of het nu maatschappelijke ontwikkelingen zijn, of arbeidsmarktontwikkelingen.

### **Inbedding internationalisering**

De ervaringen van het Nationaal Agentschap Erasmus+ wijzen uit dat de inbedding van internationalisering in het schoolbeleid zich in vier fasen voltrekt. De overgang tussen de fasen verloopt geleidelijk; op onderdelen kunnen scholen

voorlopen en op andere achter. Kenmerkend voor fase 1 is dat de instelling een bureau internationalisering heeft ingericht; internationalisering ligt op het bord van een persoon of van een afdeling. In fase 2 heeft de instelling een platform van betrokkenen ingericht waarin verschillende domeinen van de organisatie zijn betrokken. In de derde fase staan verbreding en verdieping centraal. Meedoen aan activiteiten met een internationale component door studenten en medewerkers is eerder regel dan uitzondering, aan achterblijvende geledingen wordt extra aandacht besteed. In fase 4 is internationale samenwerking over de hele breedte van de organisatie vanzelfsprekend geworden. De school beschikt over een breed netwerk van (internationale) samenwerkingspartners en internationalisering is ingebed in de kernprocessen; zo staan er internationale leerpaden open voor studenten en docenten.

Alle fasen doorlopend wordt internationalisering geleidelijk ingebed in het schoolbeleid. Het zijn vooral bestuurders en leidinggevenden die een belangrijke rol hebben in het evolutieproces naar de volgende fase. In dit proces kunnen scholen van elkaar leren, bijvoorbeeld in regionale of sectorale samenwerkingsverbanden; vooral van scholen en sectoren waar het thema al goed op de kaart staat. Dit werkt het beste als er een concrete aanleiding is. Zo grepen enkele mbo-bestuurders de kwaliteitsagenda (Ministerie van Onderwijs, 2019a) en het bestuursakkoord mbo 2018-2022 (Ministerie van Onderwijs, 2019b) aan om internationalisering in de instelling op de kaart te zetten en na te denken over de bijdrage die internationalisering aan de eigen ambities kan geven.

### **Hoe internationalisering te verbinden aan het primair proces**

Een voorbeeld van internationaal geïnspireerd onderwijsgeven en het slaan van bruggen is de Duitstalige opleiding tot opticien. Om

het tekort aan opticiens in Duitsland op te vangen en de aansluiting op de arbeidsmarkt voor studenten te verbeteren, heeft Deltion een Duitstalige opleiding toegevoegd aan het onderwijsaanbod. Studenten krijgen 50% van hun vakken in het Duits, lopen stage in Nederland en Duitsland, waardoor zij in zowel Nederland als Duitsland aan de slag kunnen. Daarbij leert Duitsland van het Nederlandse onderwijs en krijgt Deltion daar waardevolle contacten en stageplekken voor terug.

Een tweede voorbeeld is de School voor Italiaanse Gastronomie van de Rijn IJssel Vakschool in Wageningen. Deze is het resultaat van de samenwerking met de Academia Barilla, een vermaard opleidingsinstituut voor authentieke Italiaanse gastronomie in Parma. Rijn IJssel kan, als enige school in de Benelux, lesgeven in Italiaanse gastronomie met een accreditatie van de Academia Barilla; de studenten ontvangen een in Italië erkende kwalificatie. Het onderwijs wordt gegeven door in Italië gecertificeerde docenten. Daarnaast wordt de opleiding ingezet om de verbinding met de regio te versterken door hun kennis met lokale Italiaanse restaurants te delen.

### Internationalisering als krachtig instrument

Voor veel bestuurders is het geen discussie meer dat internationalisering in het mbo ook kan bijdragen aan het verbeteren van de onderwijskwaliteit. Het helpt als een internationale oriëntatie onderdeel van het landelijke kwalificatiedossier is, maar is dat (nog) niet het geval, dan is het aan de school om een internationale oriëntatie op de arbeidsmarkt aan de opleiding toe te voegen. Hoewel de waarde van internationalisering erkend wordt, blijkt het systematisch en proactief aandacht geven een ander verhaal. Het ontstijgen van losstaande activiteiten om te komen tot een brede en bewuste

inbedding vraagt denkwerk, en misschien ervaring. De belangrijkste uitdaging voor bestuurders en leidinggevenden is om tijdelijke internationaliseringsprojecten op te schalen en door te ontwikkelen. Daar is draagvlak in de hele organisatie voor nodig, wil je niet afhankelijk blijven van het enthousiasme van enkelingen. Dat gaat niet vanzelf, maar het inzichtelijk kunnen maken van de impact maakt het gesprek vaak wel makkelijker. ■

### Referenties

- Est, van R. (2015). De transformerende kracht van informatietechnologie. In: R. van Est & L. Kool (Red.), *Werken aan de robotsamenleving: Visies en inzichten uit de wetenschap over de relatie technologie en werkgelegenheid*. Den Haag: Rathenau Instituut.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (14 juni 2018). *Regeling kwaliteitsafspraken mbo 2019-2022*. Den Haag, [www.kwaliteitsafsprakenmbo.nl](http://www.kwaliteitsafsprakenmbo.nl)
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap & MBO Raad (7 februari 2018). *Bestuursakkoord mbo 2018-2022: Trots, vertrouwen en lef*. Den Haag, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2018/02/07/bestuursakkoord-mbo-2018-2022-trots-vertrouwen-en-lef>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur, en Wetenschap (2019a, oktober 29). *Kwaliteitsagenda's 2019-2022 middelbaar beroepsonderwijs*. Opgehaald van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/middelbaar-beroepsonderwijs/documenten/rapporten/2019/07/17/kwaliteitsagendas-2019-2022-middelbaar-beroepsonderwijs>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur, en Wetenschap (2019b, oktober 29). *Bestuursakkoord mbo 2018-2022: Trots, vertrouwen en lef*. Opgehaald van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2018/02/07/bestuursakkoord-mbo-2018-2022-trots-vertrouwen-en-lef>